

Джерело: Письменний В.В. Фінансове забезпечення місцевого самоврядування в Україні: стан і шляхи поліпшення // Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період: матеріали наук. конф. проф.-викл. складу, 16 квіт. 2008 р., м. Тернопіль. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – С. 107–110.

Письменний Віталій

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СТАН І ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ

Проблеми забезпечення фінансовими ресурсами потреб місцевого самоврядування повсякчас привертають увагу вчених, економістів, політиків та громадськості. Проведені дослідження яскраво свідчать, що практична діяльність у цій сфері не завжди сприяє вирішенню тих чи інших фінансово-економічних питань. Адже існує чимало прогалин і суперечностей у нормативно-правовому полі, характерна недостатня взаємодія органів місцевого самоврядування зі інститутами громадянського суспільства, залишається високий рівень дотаційності місцевих бюджетів, триває криза житлово-комунального господарства, систем енерго-, паливо- та водопостачання. Не дивлячись на те, що кожен без винятку уряд української держави відносив проблеми фінансового забезпечення місцевого самоврядування до найпріоритетніших напрямів своїх функціональних повноважень, насправді їм рідко коли приділяли належну увагу. Зважаючи на як історичний досвід становлення, так і національні традиції функціонування, територіальні громади сьогодні перебувають на зародковому етапі пошуку оптимальної симетрії їх співіснування.

Реальний стан фінансування видатків органів місцевого самоврядування на виконання функцій і завдань у межах власної компетенції та реалізації доручених центральною владою повноважень є надзвичайно складним, а нинішню структуру наповнення місцевих бюджетів у нашій державі не можна вважати досконалою. Зокрема, аналіз статистичних даних підтверджує, що

найбільша питома вага належить надходженням від загальнодержавних податкових платежів, які фактично не пов'язані з власною діяльністю територіальних громад, а частка місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів коливається у межах 1–2%. Натомість обсяг ресурсів, що передаються на місцевий рівень для виконання делегованих повноважень у вигляді податкових платежів і міжбюджетних трансфертів не відповідає встановленим компетенціям органів місцевого самоврядування. Це неабиякою мірою суперечить принципам формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування, задекларованих у вітчизняному бюджетно-податковому законодавстві та європейських нормах права. Тому видається логічним, а відтак цілком відповідатиме згаданій домінімі той факт, що основою фінансової бази місцевого самоврядування мають бути надходження з власних джерел. Тільки за цієї передумови їх функціонування відповідатиме демократичним механізмам ринкової економіки.

Проведений аналіз свідчить, що в 2006 р. до дохідної частини місцевих бюджетів надійшло близько 39,7 млрд. грн. без урахування міжбюджетних трансфертів. При цьому темп зростання доходів місцевих бюджетів у 2006 р. становив 31,5% до показника 2005 р. [1, с. 89]. Найбільш значимими для місцевих бюджетів були податкові надходження, які в 2006 р. становили 30,9 млрд. грн., або 77,6%. Натомість питома вага неподаткових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів була малою і в досліджуваний період становила близько 12%, доходів від операцій з капіталом – 6,7%, надходжень до цільових фондів – 3,7%. Таким чином, ресурсна база місцевих бюджетів, зокрема в частині власних доходів, є достатньо обмеженою. Вказане підтверджує високу ступінь залежності органів місцевого самоврядування від трансфертів, що надходять з державного бюджету, а відтак робить їх вразливими в разі їх недотримання.

Таким чином, незважаючи на досягнутий за роки незалежності України прогрес у сфері фінансового забезпечення місцевого самоврядування в багатьох адміністративно-територіальних одиницях вони все ще залишаються вкрай

обмеженими. Можна виокремити низку причин, які на практиці підтверджують зазначене. По-перше, малий обсяг надходжень місцевих податків і зборів не дає реальних можливостей органам місцевого самоврядування бути фінансово незалежними, а відтак суттєво впливати на економічні та соціальні процеси в регіонах. По-друге, доступ на внутрішні та зовнішні ринки капіталів стримується через високі відсоткові ставки, сплата яких значно перевищує навантаження на місцеві бюджети [2]. По-третє, нерозвиненість цільових фондів на місцевому рівні призводить до зменшення прозорості дій органів місцевого самоврядування при їх формуванні та відходу від засадничих доміант побудови європейської моделі фінансування муніципалітетів. По-четверте, надходження від підприємств комунальної форми власності не завжди покривають витрати на утримання їх інфраструктури і задоволення низки соціально-побутових потреб населення.

Відтак сьогодні принципової ваги набуває пошук альтернативних джерел для забезпечення фінансової дієздатності територіальних громад. Для вдосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні потрібно насамперед:

- збільшити фінансові нормативи бюджетної забезпеченості адміністративно-територіальних одиниць відповідно до зростання рівня ВВП й обсягу доходів бюджетів;

- розробити регіональні стандарти з надання суспільних послуг на місцевому рівні (наприклад, перелік безоплатних послуг соціально незахищеним верствам населення);

- активно використовувати місцеві позики як одного з найдемократичніших джерел у структурі доходів місцевих бюджетів, а також важливого інструменту економічного розвитку територіальних громад;

- поліпшити існуючий паритет між загальнодержавними та місцевими податковими платежами за рахунок впровадження (й віднесення до переліку останніх) податку на нерухомість фізичних осіб;

– поширити практику самооподаткування як форми залучення на добровільній основі коштів мешканців населених пунктів для фінансування разових цільових соціально-побутових заходів;

– вдосконалити систему регулювання міжбюджетних відносин за рахунок поліпшення механізму надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на соціальні цілі;

– посилити громадський контроль за дотриманням органами місцевого самоврядування норм бюджетно-податкового законодавства, а відтак підвищити ефективність управління бюджетними коштами;

– розпочати створення механізму забезпечення адекватного впливу інститутів публічної влади та громадянського суспільства на прийняття рішень у сфері фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Отже, діюча в Україні система фінансового забезпечення місцевого самоврядування потребує вдосконалення відповідно до загальноприйнятих принципів, закладених у Європейській хартії місцевого самоврядування. Найефективніше вирішення вказаних проблем може бути здійснене тільки шляхом структурного реформування місцевих фінансів. У цьому контексті показовий приклад розвинутих країн світу, де муніципальні утворення, що опираються на власні фінансові ресурси, є стабілізатором суспільно-політичного ладу в державі. Тому достатнє фінансове забезпечення місцевого самоврядування – найбільш прагматичний крок на шляху до матеріалізації конституційних гарантій суверенітету та побудови гнучкої демократичної системи влади на місцевому рівні.

Література:

1. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2006 рік / Проект «Реформа місцевих бюджетів в Україні», RTI International – К.: 2006. – 148 с.

2. Економічна демократія та розвиток місцевого самоврядування в Україні: Зб. наук. ст. / За ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2003. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Table/jalilo23/002.htm>.